

№5

середа, 24 квітня 2002 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ТЕМА НОМЕРА

"КАВЕР ТУТ ШАЙ ДЕЛ ГОДІ, КАВЕР ТУТ ШАЙ ДЕЛ ДРОМ, АЙ МАНУШЕС ТУТАР МУСАЙ КЕ КЕРЕС ФЕРІ ТУ КОРКОРО"

"ІНШИЙ МОЖЕ ТОБІ ПОРАДИТИ, ВКАЗАТИ ШЛЯХ,
АЛЕ СТАТИ ЛЮДИНОЮ ТИ МУСИШ САМ"

Вавилонське стовпотворіння нагадували ще недавні вибори. Прикметно, роми, в переважному числі, віддавали свої голоси різним кандидатам від різних блоків - "За єдину Україну!", Юлії Тимошенко, Юценку тощо. Не обійшлося на виборах без дотування і фальсифікації (див. номер "Романи Яг" за 10 квітня). Отже, довіряють владі далеко не всі, тим більше, що мали вони значний адмінресурс, хоч і відхрещуються від нього. Не допомогло. Посудьте самі: піднята із довгого паралічу "Закарпатська правда" (Громадсько-політичний тиждень, видається з 30 квітня 1920 року) 21 березня ч.р. прийшла до читачів накладом 240 000 примірників! Такого не було навіть за комуністичних часів!!! А виявляється, заклики "правдистів" проігноровано. Чому? Подумаймо.

Скажи, хто твій друг, і я скажу хто ти.

Істина Роми мали можливість переконатися: не завжди ті, котрі напередодні виборів йшли до них із солодкими обіцянками, виявлялися слугами народу в повному значенні цього слова. Сьогодні, коли маємо остаточні результати виборів до парламенту (і не тільки!), можемо говорити, що комуністи уже не є лідерами (перемогли націонал-демократи). І дуже хотілося б, щоб сформувалася більшість у парламенті зі справжніх патріотів.

Директор центру "Соціальна адаптація і реабілітація" Анатолій Кондур (його передвиборну платформу як кандидата в депутати Ізмаїльської міської ради подавала наша газета) дуже влучно зазначав: "Підвищення рівня життя малозабезпечених верств населення не може вирішуватися одним депутатом, це мета й завдання кожного депутата". І ще Анатолій Федорович, як батько 6-х дітей, переконаний: основне виховання дітям можуть дати батьки, міцна сім'я.

Зосередимо увагу на останніх рядках. Доправди, мусимо думати про наше майбутнє. І кому, як не тим, хто живе серед ромського народу, це під силу. Важка ж бо ноша!

Роми Закарпаття у Верховну Раду не висували своїх кандидатів - підтримали кандидатуру Сергія Ратушняка. Зате за місця в обласну, районні, міські, селищні та сільські ради на виборах-2002 спробували поборотися. І що ж? Такий кандидат, як відомий ромський діяч, діяч Церкви Живого Бога Йосип Вігар (Мукачів) під тиском різних структур (в т.ч. й

правоохоронців) не здобув перемоги (вибори ще можуть анулювати, бо подано до суду за різні порушення, фальсифікацію, погану організацію).

Не пройшли й директор ромської школи в Ужгороді Мар'яна Савко, й чимало інших достойних ромів. Чому? Чинovníки різних рівнів усляку робили підніжки. Але, прорвавшись у депутати там, де живуть у таборах роми, наявні навчальні заклади, навряд чи гадже зможуть гідно захищати їхні інтереси ("Романи Яг" постійно інформуватиме своїх читачів про діяльність підприємця Ігоря Герця, який здобув перемогу в Мукачівському ромському таборі).

Варто зазначити, що в Ужгородську міську раду пройшов Йосип Адам від товариства "Рома". В обнародованій ним програмі є чимало такого, у що повірили виборці. Хотілося б думати: агітки пана Йосипа не є пустопорожнім звуком, і він особисто, уже як депутат, не обмежиться "передвиборними обіцянками", а йтиме на контакт із ромами, та й не лише з ними.

Щодо, наприклад, депутата в обласну раду, який балотувався від блоку Юлії Тимошенко -- Івана Тирпака, то, коли виховувати той тиск, який був, набрані ним голоси можна вважати здобутком, хоч і не став депутатом.

Адже змагалися за мандат в обласну раду "заєднути", котрі, певно, добре себе почували, підсилювані тим "адмінресурсом", підприємці і т.д. До того ж і ЗМІ багатьох із них рекламували дуже часто.

Можемо підсумувати: на виборах-2002 роми почали прокидатися. Вони зрозуміли: необхідно робити ставку на яскраві особистості, бо це єдиний наразі шанс здобути успіх. Коли б ще було знайдено компроміс між політичними таборами "Нашої України", "За єдні!", "БЮТ", СПУ, то успіхи у виборчих перегонах були б значнішими.

... Не хочеться писати про побачене на дільницях, про велике число тих, хто бажав проголосувати, але за віком не зміг відстояти довг черги і віддати свій голос за того, за кого хотів, ті дзвонки, усні скарги, які зафіксовані журналістами та позаштатним активом газети. В процесі роботи над підготовкою нових номерів, переконані, ще скористаємося цією та іншою інформацією.

Юліанна Камська.

Патівале Пграла ай Пгеня
Шановні брати і сестри

8 Априло кодо сі амаро Романо Дівес, анде саво аме саворе сам анде єкг, сар пграла ай пгена. Амаро єкгіне, пграліне дел аменге барі зор, саві тробуй аменге андре амаро джівіпен (трайо). Анде кодо мекг дел о Баро Девел саворе Роменге ілеско пграліне, бахт, састіне ай зор анде бувте, саве керен пекскере фамілії ай кавере манушенге.

Бара патівале
Редакція «РОМ ПО ДРОМ»
ай Консул «Поліш Рома»
Стахіро Станкевич

8 квітня — наш Ромський День, коли ми, всі разом, як брати і сестри. Наша єдність, братерство дає нам велику силу, яка потрібна нам для нашого життя. І нехай Великий Бог дає всім ромам, котрі допомагають своїм родинам та іншим людям, щастя, сердечності, братерства, сили у нашій справі.

З великою повагою, працівники редакції "РОМ ПРО ДРОМ" та Консул "Поліш Рома" Стахіро Станкевич

СВЯТО В КИЄВІ

7 квітня театр "Романс", під керівництвом заслуженого артиста України Ігоря Крикунова, у Будинку культури "Большовик" відзначив Міжнародний день ромів,

який в Україні ще ніколи не святкувався, а у всьому світі відзначається вже 30 років поспіль. Цього дня була представлена вистава "Циганська муза" за мотивами творів геніальної української поетеси Ліни Костенко. До речі, рядки з цього твору тривалий час були епіграфом газети "Романи Яг" - "Ми протяг золотий з історії держав".

Вистава "Циганська муза" Ліни Костенко, присвячена видатній ромській польській поетесі Папуші, і є результатом спільного проекту Київського національного університету культури і мистецтв (курс народної артистки СРСР Ади Роговцевої та клас режисури народного артиста України Богдана Бенюка). А приурочена тридцятиріччю ювілею творчої діяльності видатного ромського актора Ігоря Крикунова.

НАС ВІТАЮТЬ!

Дорогие друзья!!!

Примите мои сердечные поздравления по случаю нашего великого праздника - Международного дня цыган.

От всей души желаю Вам счастья, здоровья и благополучия.

С уважением, Артур Горбатов, президент Межрегиональной ассоциации цыган по ЮФО, Россия

ROM-PRÉS

Про Святе Письмо

Для цього чимало зусиль доклав перекладач Золтан Фаркас Вешо. Вже відбулася презентація цього першого двомовного угорсько-ромського видання Нового заповіту. Присутні на представленні відзначали зрозумілу мову, його значення для розвитку культури ромів. Високу оцінку перекладу дав угорський міністр освіти Йозеф Паклінкас.

Україна. Ужгород

Привітали ювіляра

Дванадцятого квітня у малому залі обласної філармонії відбувся святковий вечір, присвячений 50-річчю від дня народження Дьордя Дубки - відомого громадського діяча, журналіста, голови першого Закарпатського угорського культурно-просвітнього товариства (КМКС).

На урочистому зібранні зі своїми вітаннями виступили генеральний консул Угорської Республіки в Ужгороді Золтан Сокач, представники облдержадміністрації, голови національно-культурних товариств області.

Здали "керівні ташки"

Вибори у Львові відбулися, й передвибірні обіцянки Куйбиди прихати для зміцнення дружби (вочевидь, започаткованої попереднім ужгородським мером, бо в місті Лева "кувалися" сторінки його вчорної роботи, що потягнула згодом на кандидатську) не здійснюються. До слова, і пана Куйбиду, і пана Сембера виборці попросили здати свої "керівні ташки". Новим мером у місті лева обраний Любомір Буняк, а в Ужгороді - ще вакансія.

Погадаємо на мера Сембера

Ужгородцям доведеться чекати аж до 25 квітня - тоді відбудеться сесія новообраної міськради, на якій розглядатимуться життєтрепетні проблеми - адже мерство пана Сембера дороге коштує - "розбазарено" бюджет на рік. Чи посміхнеться фортуна пану Степану (знову повернеться в крісло одного із заступників нового мера, чи світлим тиме його покарання)?

Поворожимо, як звикли в трудних випадках роботи прості роми. Чи вийдемо з ініціативою: з мера Сембера - спитати!

У Будапешті - чути, а в Ужгороді - ні

Вже минув рік, як у столиці Угорщини Будапешті працює перша в цій країні ромська радіостанція, що веде свої передачі на ромській мові. Її метою організатори бачать розгляд проблем півмільйонного ромського населення Угорщини. Радіостанція передає слухачам новини, національну музику, передачі про культуру, історію, джерела ромського народу. Це перше подібне радіо в Угорщині. І одне з перших в Європі - тільки на території Македонії існує кілька ромських радіостанцій.

Як вважають організатори радіостанції, вона буде сприяти освіті ромів, формуванню у них більш високої національної самосвідомості. Робота радіостанції фінансується деякими західними організаціями, у тому числі Фондом Джорджа Сороса та Європейським Союзом. Для того, аби почати трансляцію на постійній основі, ромському радіо потрібно було виграти конкурс від двох радіостанцій християнського напрямку.

Жаль, що ромське радіо, яке працює в Ужгороді, майже не чути протягом уже двох років, його передачі спорадичні, і, як вважають представники деяких ромських організацій, не сприяють поширенню об'єктивної інформації про ромів.

Про виставки і концерти

Міжнародний день ромів вперше в історії відзначився в Молдові. У Кишинівському будинку національностей відкрили відразу три виставки - національних костюмів, традиційних ромських промислів та історії відомих ансамблів молдавських ромів.

Завершилося святкування великим концертом. На урочисту подію був запрошений акредитований в Кишиневі дипломатичний корпус.

Губернатор привітав

На адресу Асоціації ромів Волгоградської області губернатор Микола Максюта направив вітання з побажаннями добра, миру, злагоди і реалізації заходів по відродженню багатой культурної і історичної спадщини. У вітальному листі зазначено, що у всіх добрих починаннях ромська громада може сподіватися на підтримку адміністрації області.

Вігень

За участі Romano Centro (Відень) виходить в ефір ромська передача трьома мовами, ромською, англійською та німецькою. Кожного першого понеділка місяця на хвилях MV 1476 радіо "Donaudialog" (Австрія) з 21⁰⁰ год. до 22 год.

Передачі можна простежувати і по Інтернеті за адресою: www.1476.orf.at.

Ужгород

19 квітня ромським товариством «Романі зор» (керівник І.Тирпак) в Ужгородській ЗОШ І-ІІІ ст. №14 відбулася зустріч вчителів-ветеранів школи та колишніми учнями-випускниками 1970 року.

На світлині: вчитель-ветеран ЗОШ №14 на чолі з колишнім директором школи Ю.Ю. Когуткою.

Опре, рома!

Річкова церемонія в Ужгороді

Вже понад 30 років у всьому світі святкується Міжнародний день ромів. Цей день - 8 квітня - був прийнятий у 1971 році на першому з'їзді Міжнародної Ромської Унії, який проходив у передмісті Лондона (Англія), та фінансувався Всесвітньою радою церков, Індійським урядом. На ньому були присутні представники з Індії (прабатьківщини ромів) та двадцяти ромських неурядових організацій, такі як Граттан Ріксон, Дональд Кекрік Матео, Максімов. Томаш Голомен, Ян Кібуля та інші.

Які визначні рішення приймав конгрес?

По-перше, було започатковано міжнародний ромський рух, створена перша Міжнародна унія з захисту прав ромів.

По-друге, вперше роми засвідчили всьому світу, що вони не бачають називатися циганами, а ромами.

По-третє, були затверджені символи ромів: прапор, герб та гімн.

На Першому з'їзді був також затверджений і Статут організації Ромської Унії.

Наводимо деякі факти, які були визначені, як основні символи

ромського усвідомлення, самоутвердження.

ГІМН

Назва гімну: "Ваз ден опре туме ромале" або "Опре, рома!", що у перекладі на українську мову означає: "Піднімься, роми."

Слова гімну були запропоновані відомим ромським поетом Ярком Іовановичем, який віредагував відому всьому світу ромську пісню "Джелем, джелем..." і у новій формі запропонував її та виконав на Першому з'їзді. Цей гімн традиційно виконується зараз на всіх урочистих подіях, з'їздах, фестивалях, зборах, конференціях.

ПРАПОР

Ромський прапор майорить на флагштоці перед будинком ООН. Він поважається ромами усього світу і поєднує у собі синій та зелений кольори.

Синій колір символізує вічні духовні цінності, а зелений - земні. Це органічне поєднання земних благ, вдалий зв'язок з природою, символ зростання і благополуччя.

Червоне колесо у центрі прапора - своєрідна чакра індійського національного прапора, що символізує рух, прогрес до кращого.

ГЕРБ

Ромський герб - незалежна частина ромської символіки - червоне колесо, в якому присутні шістнадцять спиць. Був затверджений I Ромським Конгресом, як національна емблема ромів.

Червоне коло - колесо - елемент індійського прапора - символізує спадкоємність, наступництво, зв'язок з давньою прабатьківщиною ромів - Індією.

Для проведення акції "Річкова церемонія" було запрошено лідерів ромських громад Ужгородщини, Перечинщини, Винogradщини, які несли в своїх руках віночки з квітів, посередині яких горіли запалені свічки.

Відкрив церемонію голова Асоціації ромських громадських організацій "Екгіпе" ("Єдність") Аладар Адам Котрий, зокрема, зазначив: "Ця акція проводиться вперше на території України. Разом з нашими братами і сестрами усього світу ми святкуємо Міжнародний ромський день, відзначаючи початок міграції наших пращурів з Індії.

Наша дорога не завжди була

вкрита квітами. Сьогодні ми хочемо згадати і тих людей, яких було вбито під час расових нападів неонацистів та поліції.

Пригадаймо їх: Наталія Татарова, Каром Сендре, Крістіна Мошачи, Салі Салія, Ремзі Земаїні, Анастасія Балазва, Елізабет Гасані, Емраді Гасані, Марінос Христопулос, Ото Асоллом, Ангелос Селал, Татос Моуратіс Міша Федорченко, Юра Федорченко, Сніжану Федорченко, Траїхо Любоміров, Душан Іованович, Батий Кузнєв, Бела Череповські. Пам'ять про них засвідчують ці запалені свічки, які знаходяться у центрі віночків."

Учні-роми ЗОШ №№11,13,14 м. Ужгорода, дітки, що відвідують ромський садочок-школу №13 кинули в річку Уж перші весняні квіти - жовті нарциси, блакитні барвінки, білі проліски.

Нехай ці квіти поливуть нашу невеличкою річкою Уж до норозвистої Тиси, а та понесе їх до повного Дунаю і засвідчать, що роми України пробуджуються від тисячолітнього сну, починають самоутверджуватися як велика нація.

Спалено символ рабства

У Бухаресті, як і інших містах країни, відбулося святкування та пройшла урочиста церемонія з нагоди святкування Міжнародного ромського дня. За офіційними даними, у Румунії нараховується близько 400 тисяч ромів, хоча насправді їхня кількість набагато більша.

Кортеж ромських возів у супроводі музикантів проїхався до набережної річки Димбовиці. Там було спалено ненависний символ рабства - опудало "Папаруди" (рабство у Румунії щодо ромів було скасовано у 1856р., хоча до початку XX ст. спостерігалися його прояви).

Тисячі палаючих свічок були спущені на воду, які, за переказами, понесли з собою образи та нещастя.

Три гора гір

Візна редакція "Романі Яг"

Перше горе

Споконвіку мовчазливі гори березуть людські тасмиці. Останнім часом, коли почалося хижацьке знищення їхнього чарівного вбрання, вони заволали. А їхній стогін обернувся тим, що заплакали гори ручаями потоків, які бурхливо наповнювали ріки. Сліди першої повені ще й досі не заліковані, а за нею пішла ще більша - друга. Ось світлина - свідок трагедії. Господар скільки

уже б'ється над тим, аби мати придатне для життя житло. Горе у горах найдужче вселенню по найнезахищенішому населенню - ромському. Втім розповімо дещо про вулицю Промислову у мальовничому Міжгір'ї, яке довкола все у ранах триває вирубка лісу. Згідно із Всесоюзним переписом 1979 року у Міжгірському районі налічувалися... аж 4 роми. За словами бірова Володимира

Михайловича Лакатоша, зараз тут проживають понад 230 чоловік, значна частина - діти. Вулицю пройти неможливо, вона уся розбита. Табір впирається буквально в гору, до того ж через нього тече потічок, вулиця, після повені 2001 року, нагадує прифронтову смугу. За кілька десятків метрів за табором видно діяльність лісорубів. Повінь завдала великої шкоди табору. Мало яка родина не постраждала, було пошкоджено 9 будинків. Здавалося б, минуло достатньо часу і засоби були, аби постраждалі роми нарешті мали де жити. Якщо раніше приховувалося те, що причиною повені є вирубка лісів, і обласні чиновники для обгунтування цього навіть залучили Національну академію наук з її "місцими" експертами, то сьогодні всім ясно і зрозуміло все. На календарі завершуються квітень. Ще скрізь панує післявиборний настрій. Ромам вул. Промислової і цього разу обіцяли допомоги і з відбудовою, і працевлаштуванням, і соціальним захистом і т.д. і т.п.

Добре, що не вночі треба було голосувати - половина табору без світла. Влада ніяк не знайде одного стовпа, аби провести світло на другу половину табору. Між тим сотні, образно кажучи стовпів, щоденно зрубуються і вивозяться величезними каміонами за межі краю. Забігаючи наперед скажемо, що дорогою із Міжгір'я ми бачили, як мільйонери зупиняли завантажені автомашини, а згодом давали їм "зелене світло". Очевидно, наша влада лише говорить про припинення рубки, наведення порядків, а насправді це далеко не так. Та вернемося до нашого електричного стовпа. Можливо, депутат селищної ради гадко Михайло Васильович Щур, підприємець, який має свої крамниці, винайде кошти, аби знову загорілися "лампочки Ілліна" на другій половині табору. Ромам не вдалося провести свого депутата, тому вони без грошей, роботи, світла. Резонно читач запитав: "Що ж буде із тими дев'ятьма хатами?" Відповідь ми намагалися дізнати-

ся у голові Міжгірської селищної ради пана Василя Миколайовича Марковича: "Я лише два роки працюю на своїй посаді. Ще не повністю розібрався у ситуації з ромами." Довелося нашій візній редакції розповісти голові селищної ради про проблеми, що існують на вулиці Промисловій. Василь Миколайович не має претензій до ромів. Вони поведуться спокійно, лише восени деякі гадже скаржаться, що у них зникає з полів картопля. А так все більш-менш у нормі. До речі, голова селищної ради радий, що роми підтримали його. Як то кажуть, зловимо пана голову селищної ради на слові: "Роми підтримали мене", бо ж, коли не буде справ, почнуть скаржитися. Як дізналися, оті дев'ять хат були зараховані до списку "категорії Б", тобто підтоплені. Пан Маркович скаржився на ромів, мовляв, вони отриманий будівельний матеріал продали. Ну що ж, доведеться вірити йому на слово.

Друге горе

Одна з проблем табору - освіта. Не рятуює й те, що свого часу було відкрито класи для ромських дітей. Доросле населення раділо, що нарешті хоч їхні діти навчатися читати і писати. Одна з молодих мам нам говорила: "За два роки, як моя дитина ходить до школи, навчилася з бідю впізнавати букви. Що з такої науки?" Ми не хочемо подавати ні прізвись мам, ні прізвись дітей, бо з прюго досвуду знаємо, що у них можуть бути неприємності. Але доводилося чути й таке, що на уроках, так звані педагоги, мо-

жуть відлучитися, аби попити каву. Отак дорогі хвилини витрачають не на те, на що потрібно. Як наслідок подібного навчання - вкрай слабкі знання з письма, арифметики, читання. Що нас вразило у Міжгір'ї найбільше? Здавалося б, десять років незалежності мали б змінити ставлення до ромів. Вони живуть під небом України, то чому ж держава, дбаючи про навчання вже з першого класу

Зазначимо й таке: саме малограмотністю пояснюємо маніпулювання ромами недобросовісним чиновництвом. Десь і кудись йдуть будматеріали, що виділені їм? Кошти? А куди? Гадаємо саме цим пояснюється і потяг частини населення до нетрадиційних вірувань. До прикладу, по-різному можна оцінювати діяльність Церкви Живого Бога. Та її пастори роблять інколи для ромів більше, ніж владні структури. На Міжгірщині ця церква лише встановлюється. Маємо приклади, коли з ініціативи церкви побудовано і церкву, і школу, налагожено соціальний захист. Один із жителів ромського табору розповів: "Коли я став вірником Церкви Живого Бога, то забув про горілку, в сім'ї у мене лад, змінив

ставлення до дружини, дітей. Та й деякі інші жителі табору - чоловіки й жінки - повіривши в Бога, теж змінилися на краще. Ми організуємо зібрання зі співанням релігійних пісень, до цього залучають і діти. Відвертим був цей поважний мов. Його слова теж би мали змусити замислитися владні структури, яким за посадами належить дбати і про розвиток ромської пісні, звичаїв, традицій. Бо, на жаль, потрохи витісняються з життя традиційна ромська мова, пісня, традиції та звичаї. Дласт ромської культури лише планом зберігається. Можна, зрозуміло, співати українською, російською мовами пісні релігійного змісту, але треба, щоб разом з тим не зникли і ромські пісні.

Третє горе

"Ось вже два тижні не встаю з ліжка, сил не маю. Пролікувалася два місяці в лікарні, проте відчутного поліпшення здоров'я не відчувала." Такими словами зустріла нас у своїй хаті Марія Коврі, 1956 року народження. Вже три роки вона інвалід II групи через туберкульоз. І хоч табір розміщений у дуже мальовничому Міжгір'ї, саме поселення гіпюче вражає. Малі, тісні приміщення, у кожному проживають, як правило, по дві, а то й три сім'ї. У хаті Марії разом з її чоловіком, теж хворого на туберкульоз, проживають з сім'ями ще її сини з дьтима та донька, загалом 13 чоловік. Всі хворіють на цю страшну хворобу. Біров табору Володимир Ла-

катош кілька разів звертався до голови селищної ради, аби зробити акти обстеження про допомогу в розселенні сім'ї Коврі, та все дарма. Місцева рада не переймається ромами та їхніми проблемами. Фактично у таборі розпочалася епідемія туберкуль-

всіх дітей, забуває про контроль за якістю того навчання? Чи потрібно державі, аби юнаки та дівчатка не могли знайти роботу, бо відсутня елементарна освіта, хоча б дев'ятирча? в хаті. Комісія, яка оцінювала наслідки повені, оцінила завдану шкоду на 12 тисяч гривень, про-

Згідно з інформацією, отриманою у службі зайнятості у прських районах Закарпатської області найвищий рівень безробіття, який становить 19,4% у Воловецькому і 11,4% у Міжгірському районах. Роми цих районів - майже во безробітні. Перебиваються випадковими заробітками. Цілі сім'ї живуть тільки з коштів, отриманих від соціальних виплат по доглядку за дьтима до 3-х років. Тому серед ромів найбільший рівень захворюваності туберкульозом. В Україні - 670 тисяч хворих, серед яких понад 120 тисяч виявлено активні форми захворюваності. Серед загальної кількості найбільш хворих туберкульозом - соціально-незахищені прошарки населення (60%). Серед них 37,5% - безробітні, понад 17% - пенсіонери і 5% становлять особи, котрі звільнилися з місць позбавлення волі.

Не обминули сім'ю і повені 1998 та 2001 років. Якщо у першу вода тільки підійшла до порогу будинку, то друга - затопила все

те сім'ї було виділено лише 1 кубометр дощок, видали 10 кг мукки та 5 кг пішононої каші. Під час нашої розмови біла

бабусі весь час вертілася її онучка, яка з чотирьох місяців виховується в цій сім'ї. Донька Марія, залишила доньку на виховання бабусі, бо виїхала заміж у м.Калуш Івано-Франківської області. Ромські шлюби... Це питання є відкритим вже кілька поколінь. Вони не вписуються у встановлені для гадже норми, правила. Та повернемося до нашого третього гора - захворювання на туберкульоз. Згідно з даними обласного відділу охорони здоров'я облдержадміністрації, 80% ромських дітей хворіють туберкульозом! Хвороба перебігає у тій чи іншій формі, мається на увазі відкрита чи закрита, а у поєднанні з незадовільним харчуванням і поганими житловими умовами, цей процес тільки поглиблюється. Горе й тільки.

Ю.Зейкан,
А.Гельбін,
С.Навроцька

Продовження. Початок «Романи Я» №4 від 10 квітня 2002 року.

Після Другої світової війни чимало слов'янських ромів селян було переселено урядом для роботи на підприємствах промислових територій Чехії. Але, коли у 1989 році Оксамитова революція скинула комунізм і почався перехід до ринкової економіки, ромі першими втратили свої робочі місця. При тому асимільована ромська інтелігенція становить невелику кількість. На сьогодні чеські ромі, за звичай, живуть у поганих квартирах.

Поєднання похмурих економічних перспектив та атак бритоголових у контрасті з блискучими принадами Західної Європи, яка вже не покрита залізною завісою, приваблює тисячі ромів на Захід - нелегально працювати, просити милостину або шукати політичного притулку. Стурбований Європейський Союз зреагував на надмірну еміграцію різними заходами та обмеженнями, що однаково б'ють як по

Ромське весілля 16-річної Мірабели в Румунії

РОМИ - АУТСАЙДЕРИ

Узгоронець д-р Імре Кардашинець, який нині проживає у Сполучених Штатах Америки, люб'язно запропонував газеті "Романи Я" статтю відомого американського автора Пітера Годвіна "Роми - аутсайдері", яка мала добрий відгук на далекому континенті. Як колишній журналіст радіо "Свобода", він вважає, що дана стаття зацікавить і ромів України. Пропонуємо читачам продовження публікації з цієї статті.

Ромське поселення в Румунії

ромах, так і по гадже, та все ж спричиняють ще більше тертя між ними.

У в'язниці у м. Річани поблизу Праги більш як 50 із 200 ув'язнених - ромі, що перевищує співвідношення серед загальної кількості населення Чехії. Щовечора вони сидять у своїх загальних камерах, одягнені в сині бавовняні комбінезони, бринькають на акустичних гітарах і співають свої сумні пісні про жінок, яких колись кохали. Як і більшість ув'язнених, вони неохоче розповідають про свої злочини. Більшість з них засуджені за напад, крадіжки та пограбування. Від часу, коли вони ще сидять на колінах у матері, - скаржаться

Андрій, один з ув'язнених ромів, - білих дітей вчать, що ромі погані. Ромський стереотип на телебаченні - завжди бідний неосвічений ром. Але у нас є художники, музиканти і багаті люди теж. Просто, коли ромі заробляють багато грошей і піднімаються, для них за краще не озиратися назад. Можна на пальцях однієї руки порахувати, котрі намагаються допомогти іншим".

Мирослав Зіма - один з таких ромів. Він працює у другому за величиною місті Чехії Брно, у розореному районі, який нарекли «Брно Бронкс». Тут він допомагає ромам обновили старі будівлі для них самих, навчаючи їх при цьому будівельній справі.

Він покаже мені великий житловий будинок. Вікна якого виходять у двір центрального суду. Цей будинок був нещодавно відремонтований з допомогою голландців. Тепер там живуть 200 ромів, які його відбудували.

Його чорний спортивний костюм і коротко підстрижене волосся свідчать про військову кар'єру у Чеській армії. Дослужитися до звання майора - дуже незвично для рома. Він відкрито говорить про важкі відносини між освіченими ромами і їхніми громадами. «Робота, яку я роблю сьогодні, не є роботою. Це - місія. Я відчуваю, що заборгував перед ромською громадою, бо так довго стояв до них спиною. Чимало ромських інтелігентів залишають громади. Аби вони їх не тягнули назад, або ж нас самих проганяють за наші стосунки з гадже».

На першому поверсі Зіма проводить мене через добре обладнану столарню майстерню - це він її обладнав, та, зізнається, що розачарований, адже мало хто з мешканців виявляє до неї інтерес. І насправді, він зустрічається з великими труднощами, намагаючись привабити достатньо самостійних найманих робітників для цієї роботи.

"Коли закінчився комунізм з його "батьківством", ромі були

шоковані хаосом демократії, - каже він. - Вони вийшли до культури залежності". Більшість дорослого населення тут безробітні і сидять дома цілими днями. Частіше ходять до школи, єдине, що пов'язує їх із зовнішнім суспільством. Так ширше прогалина між світами.

Але Зіма відкидає роль жертви, що приписують собі деякі ромські активісти. "Ромські посадові особи змагаються одне з одним у звинуваченні расизму за всі свої негаразди. Але щоразу, коли ти хочеш допомогти ромам, вони простягають руку і просять

ще. Тут, у цьому проєкті, ми намагаємось навчити їх більше покладатися на себе".

Неефективна система соціальної допомоги і у сусідній Румунії, яка, маючи двомільйонне ромське населення, є найбільшим культурним резервуаром ромів у світі, змусила їх покладатися на себе. Втративши роботу в колгоспах і на державних заводах, багато з них повернулися до своїх традиційних занять: виготовлення цегли, торгівлі кінями, ковальства, аби якось зводити кінці з кінцями. Результатом є те, що стара соціальна система ромів, слабо прив'язана до професійної діяльності, тут виражена найбільш яскраво.

У побіленому будинку на вузькій брукуваній вулиці у Бухаресті група активних молодих ромських активістів позгиналися над комп'ютерами, намагаючись розширити політичний простір ромів. Їхні пальці "літають" по клавіатурі, вносячи особисті дані ромів, котрі живуть у місті.

"Без особистих даних, - пояснює Костел Беркуш, 23-річний директор ромського Центру соціального посередництва і навчання (ЦСПН),

- ти тут просто не існуєш." Але багато ромів не мають документів. Зараз Беркуш та його молоді помічники їздять містом і намагаються переконати ромів, що настав час піднятися на весь зріст, аби з ними рахувалися. Вони мають право на те, щоб бути почутими.

За останні роки доля ромів зайняла помітне місце у Румунії, Угорщині, Словаччині, Чехії, Польщі і Болгарії, оскільки ці країни - кандидати на вступ до Європейського Союзу. Для забезпечення прав меншин, що є умовою просування кандидатур, необхідно вжити заходів, щоб покінчити з дискримінацією стосовно ромів.

Активісти ЦСПН представляють 600 студентів університетів країни, можливо, авангард нової еліти, - скаути від культури, які навчаються відносинам з гадже. Багато з них є дітьми асимільованих ромів - тих, хто працювали в колгоспах і на заводах за комунізму. Насправді близько половини румунських ромів втратили свою мову, не маючи підтримки старого режиму, проте зараз багато хто вивчає її знову.

(Далі буде)

Пітер Годвін,
переклад із англійської
Ірини Білявської.
Світлина
Томаша
Томашевського.

Єдиний спосіб заробітку - жебракування

Нарада з питань ромів

відбулася 17 квітня у приміщенні обласної адміністрації. Відкрив вів її В.О.Приходько, заступник голови ОДА з гуманітарних питань, який зазначив, що питання ромського населення краю сьогодні надзвичайно актуальне.

У краї проживають понад 30 тисяч ромів, це четверта за кількістю національна меншина. Вони мають стандартні для всіх національних меншин проблеми, але й мають свої специфічні.

Останнім часом серед ромської громади спостерігається амбіційний прорив у створенні численних ромських організацій, але водночас збільшилась їхня активність у новий економічний період переходу до ринкових форм. Отже, предметом народи є прискорення інтеграційних про-

цесів ромського населення і врівняння життєвого рівня ромської спільноти до рівня інших груп національних меншин. Велику роль у підвищенні самосвідомості ромів відіграють європейські структури, які фінансово допомагають їм активніше впливати як у своїх громадах, так і в суспільстві загалом.

Начальник відділу національностей та міграції ОДА М. Черепаня відзначив, аби вирішити проблеми ромів буде розроблена програма, яка розрахована на 2002-2006 роки і складатиметься з семи розділів. В першу чергу, - це ефективне використання працездатного ромського населення, адже понад 60% ромів - це безробітні.

Якщо раніше вони здебільшо-

го працювали у сфері комунальних послуг, то зараз там працюють одиниці.

Звідси випливає проблема жебрацтва, а нерідко і правопорушень.

Слід розробити питання працевлаштування ромів, відродження традиційних ремесел, фермерства.

Значним розділом програми є поліпшення умов проживання у ромських таборах. Не секрет, що у ці табори страшно заходять: відсутні дороги, колодязі з питною водою, сміттєвивезення, освітлення, телефонізація.

Важливим питанням є і соціальний захист ромів. Вибори підтвердили, що частина ромського дорослого населення немає паспортів і не змогла проголо-

сувати. Відсутність документів обмежує і соціальні виплати: допомоги сім'ям з дітьми та мало-забезпеченим громадянам, виплати по догляду за дітьми.

Охорона здоров'я - актуальне питання, адже проведено обстеження серед ромського населення засвідчило, що близько 80% ромських дітей хворі або мають схильність до туберкульозу.

Вважаємо за необхідне відкрити при таборах медичні пункти, які б проводили профілактичну та лікувальну роботу.

Найбільш актуальне питання - освіта ромських дітей. Тільки 30% з них регулярно відвідують школу, ні одна з шкіл, де навчаються винятково ромські діти, не має належної матеріальної бази, фіззалів, обладнаних їдалень. Ось чому тільки 14,5% молодих ромів мають середню освіту. Зростання самосвідомості

ромів підтвердило бажання останніх і відкриті культурних центрів, де б працювала художня самодіяльність, спортивні секції, недільні школи.

Актуальним є і питання налагодження співпраці органів місцевого самоврядування з ромськими громадами. Необхідно ширше використовувати досвід співпраці у таких селах, як Вишківце, Хустського району, Порохівце, Перечинського у досягненні взаєморозуміння і поваги.

У нараді брали участь начальники управлінь обласної адміністрації: сільського господарства і продовольства, економіки, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, які повинні до 25 травня подати проекти свого бачення ромських проблем. А з 1 червня розробити проект цільової програми розвитку ромської громади краю.

Великі Ком'яти - село контрастів

Ласло Дюрі - перший депутат-ром у історії села

Цей факт став приємною новиною для Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романи Я". 9 квітня ми приїхали у село, аби привітати Ласла Ласловича з переїогою. Хоча того дня у післяобідній час мала відбутись перша сесія Великоком'ятської сільради, та Ласло Дюрі уже переймався справами, проблемами виборців. Свої інтереси йому довірили захищати не тільки роми, а й українці, яких більша частина проживає по вулиці Ватутіна. За час його відсутності від сусідів ми довідалися, що Ласло Ласлович користується популярністю серед своїх односельчан. "Він спокійний, грамотний чоловік", - зауважив Іван Йосипович Габакан, аргументуючи свої слова тим, що навіть голова та секретар сільської ради рахуються з Ласлом. Невдовзі ми зупинили у цьому і самі переконатися, завітавши до кабінету голови Великоком'ятської сільради Івана Івановича Бабинця, який уже розпочав третій строк на цій посаді.

Ласло Дюрі - коринний житель Великих Ком'ят. Народився 1952 року в багатодітній (12 чоловік!) сім'ї. З думкою про майбутнє та завдяки наполегливості Ласло не тільки закінчив місцеву школу, а й Дрогобицький електронний технікум. Загартував дух і тіло в лавах Радянської Армії. Відбував службу у військах повітряно-військової оборони Закарпатського військового округу. Звільнився у званні сфрейтора.

Упродовж п'яти років (з 1977 по 1982 роки, тоді уже мав сім'ю) працював в управлінні промислового будівництва міста Первомайськ Харківської області. Під його керівництвом бригада із 45 майстрів-будівельників звелла не один завод. Ласло Дюрі каже, що, окрім хорошої зарплати, мав ще й квартиру із вигодами. Але в один момент його серце опанувало ностальгією за рідним краєм. Уже 20 років минає відтоді, як повернувся в Ком'яти з дружиною та двома дітьми.

- Чому ви вирішили боротись за депутатський мандат? - цікавлено в Ласла Ласловича.

- Всі мої роки минули у праці. До влади ніколи не рвався. Моя мета - допомагати людям. Люблю справедливість. А щоб її домогтися, то треба знати читати, писати, знати свої права як громадянина України. Через багато різних чинників, перешкод чимало ромів не здобувають освіту. Тому, як депутат, насамперед, порушувати питання про відкриття недільної школи для ромів у селі. Наступне, чим перей-

Доводилось бувати в різних місцевостях Закарпаття, де проживають роми. Побачено, описано і проаналізовано чимало. На щось незвичне, що здавалося б дикою думкою, годі було сподіватися. Та ба! Світ переповнений "сюрпризами", - зловила себе на думці.

Село Великі Ком'яти (дехто це твердить, що є Великі й Малі Ком'яти, хоча на карті Закарпаття знайдеш лише Великі Ком'яти. Малі - присілок Великих Ком'ят. Є одна сільська рада - Великоком'ятська), розташоване у найтеплішому районі краю - Виноградиському. Тут рано дозрівають полуниці, черешні, персики, абрикоси. Дехто із краян (мається на увазі мешканці гірських районів)

матимуть, це - благоустрий вулиці Ватутіна. І нехай треба заасфальтувати, бо від великого каміння, яким вона засипана, трапляються неприємні випадки. Оскільки ця вулиця є проїжджою, то транспорт гає безупинно Каміння з-під коліс вилятає і, буває, потрапляє у шибки вікон. А нещодавно навіть в груди одного чоловіка вцілів камінь. Акцитуватиму увагу керівництва села на земельних питаннях. Що не кажіть, а наші люди перекопали сотні гектарів землі колишнього Союзу, а своєї - як кіт наплавак...

Надія на землю

45-річна Марія Галамбіца нагадала мені героїню класика української літератури Михайла Коцюбинського із повісті "Фата моргана" Меланку, яка збирала різне насіння, аби засіяти довгоочкуваний клатип землі. Обійстя Марії - 14 соток із хатою, які залишилися у спадок після смерті сліпої свехрухи. Чоловік - інвалід, отож подаватися на працю у світі і не думай. А на своїй землі неподалік хати спромоглася б посадити картоплю, капусту, різну городину та обробити її і зібрати урожай, аби зіймою не жити впроголодь.

Для 53-річного Івана Габакана теж час сезонних робіт - у минулому. На його плечах та дружини залишилися 27-річний син Йосип - інвалід. А ще - 13-річна дочка Єлизавета. Інші четверо дітей - уже мають свої см'ї. Іван Йосипович каже, що на семи сотках землі, що біля хати, торк садив кукурудзу, картоплю. Збрвав непоганий урожай. Однак виділені 12 соток в іншому місці та 20 - під лісом - непридатні для вирощування.

Віриться, що акценти у земельних питаннях для ромів Великих Ком'ят будуть розставлені правильно. Адже тут покладають велику надію на землю-годувальницю. Праця на ній повинна стати реальністю, а не маревом.

Чи смакувало зlodіям паця, яке зникло з хліва коваля?

З гіркою розповіддю про цей неприємний трафунок єдиний коваль на всьому округу Йосип Йосипович Говді.

- Позичив 150 гривень і купив паця. Тиждень прогудував його. Одного вечора, повернувшись із роботи, не почув хрюкання з хліва. Зазирнув до нього, а хлів виявився порожнім. Я слів не знаходжу для тих паскуд. Для всієї родини це був справжній удар. Звернувся до дільничного міліціонера, але за два тижні так нічого і не вдалося з'ясувати, - похитуючи сивою головою мовив старий ром.

Чи знали краді, що 74-річний чоловік - єдиний годувальник ве-

ше садить картоплю, а виноградівці у травні вже збувають цю городину на ринках Закарпаття на сусідніх областях. Про качанисту уже годі й говорити. Уже нині наші організми поповнюються вітамінами, що вирощені тут.

Сусіднє село Ком'ят - Заріччя Іршавського району, де круглолітня праця на землі стала для його мешканців способом життя. Втім вирощування тут городини перейшло у бізнес...

У Великих Ком'ятах проживають близько 7,5 тис. чоловік, з них 380 - роми. Здебільшого вони заселяють вулицю Ватутіна (у 30 будинках із 120 живуть роми), яка є проїжджою у села Заріччя і Шаланки.

лікої родини з 14 осіб? Як і те, що за останні два роки за свою працю коваля у КГСП "Боржава" отримув не гроші, а кілька центнерів зерна востені? А снідає, обідає... пілюкою у кузні чи цигарковим димом... Вечереяє - після четвертої вечора.

Пенсія коваля не те, що мала. 55 гривень - мізер, якого не вистачить на щоденний буханець хліба. А що то є для 14 осіб?

- На ньому - вся родина, - каже токар Василь Юричок, який із 26 років трудового стажу працює разом з Йосипом Говді 14 (розмова з ковалем та його колегами відбулася у кузні "Боржави"). - У дочок чоловіки люблять випивати оковитої, отож він їх повиганяв із свого обійстя. Ми всі - а це колектив із 30 чоловік - дуже шануємо і любимо його. Шкодуємо і намагаємось чимось допомогти.

Щодня рано-вранці встає старий коваль і поспішає на своєму велосипеді на роботу. Відчуває відповідальність, бо знає: ніхто його шестеро вороних не підкує. Перевелися ковалі.

Ковальському ремеслу Йосип навчився від батька. Сім'я проживала у Доробратівці Іршавського району. Батько мав власну кузню. З чотирьох дітей лише він став продовжувачем родинної справи, що давало можливість заробляти на хліб і до хліба. За плечима трирічна служба в армії, потім одружився із ком'ятською дівчиною Єрфією. Йому було 26, їй - 15. За 48 років спільного життя виховали четверо дітей, радіють б онукам і 8 правнукам.

У такому поважному віці, як у коваля Говді, годилося б, достойно відпочивати. Та на думку самого коваля, сидіти без діла - гріх, тим паче, коли тобі заміни немає.

А жаль, що таке шановане споконвіків ремесло, як ковальське, занепадає в Закарпатті.

"Знання в мішку носити не треба"

Цю народну приповідку часто почуєш з уст закарпатців. Вони

тисячу разів переконались, що без знань ані суди ані туди.

Ромка Ольга Дюрі (дочка вищезгаданого депутата) закінчила середню школу в 1985 році "на відмінно". Бажання стати вчителькою привело її до Ужгорода. Власними силами складала екзамені з іншими абітурієнтами, які мріяли стати студентами російського відділення філологічного факультету Ужгородського держуніверситету. Умови конкурсу видались не під силу. У свої 33 роки Оля мріє вступити на заочну форму навчання. Каже, що докладала максимум зусиль з

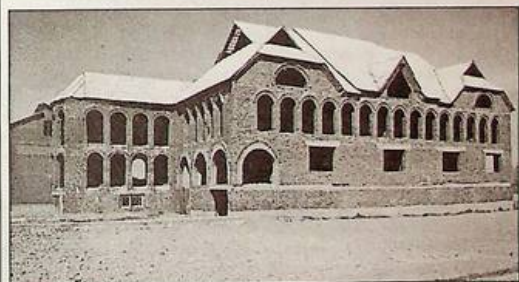
чоловіком, аби їхній син Василько здобув вищу освіту. Нині він - першокласник. Отримує хороші оцінки - 10-12, здібний хлопечко, має унікальну пам'ять.

За словами директора Великоком'ятської ЗОШ І-ІІ ступенів Єлизавети Іванівни Смик, ромських дітей відвідує школу близько 45. До шостого класу більш-менш відвідують уроки. Потім змушені їхати на заробітки, і навчання переривається.

- На посаді директора я уже 10 років, - каже Єлизавета Іванівна. - У нашій школі такого слова, як ромські діти нема. Для нас усі діти однакові. Серед них чимало є й таких, котрі вчилися і вчаться "на відмінно". Серед них і Оксана Йоні. На жаль, після 9-го класу виїхала заміж, пішли діти. Її уже не до навчання. Роман Шаламгін росте круглою сиротою, проживає разом із бабкою. Його батьки раптово померли. Мати Люба була директором заводу в Харківській області. Знаємо, дуже важко 13-річному Ромичкові, допомагаємо, чим тільки можемо. Нині він учень 6-го класу, вчиться "на відмінно". Розумію, що на моїй совісті подальша доля цієї дитини. Я докладу всіх зусиль, аби вивести його в люди. Пропозицію, аби відкрити ромську недільну школу повністю підтримую, сприятиму в реалізації цього задуму. Це буде тільки плюс нашій школі.

З Володимиром Йосиповичем Габаканом поспілкуватися не вдалося. Кажуть односельчани, що у столиці України - місті Києві - бізнесом займається. Без знайомства з цим 38-річним чоловіком, можемо сказати, що саме розум допоміг йому звести неординарно спроектований будинок, схожий на палац графа, в якому закладено 500 тисяч цеглин.

Інга Василюк

РОМ-ПРЕС

Москва

6 березня в Москві завершилася спецоперація "Табір", яка проходила під грифом "Тасмю".

Про це в Будапештський Центр по правах ромів повідомила віцепрезидент Міжнародного Союзу ромів, доктор історичних наук Надія Деметер.

"За деякими даними, московська міліція планувала записати всіх ромів-правопорушників до коротетки, сфотографувати їх і взяти у них відбитки пальців. Однак працівники правоохоронних органів відмовляються повідомити що-небудь про операцію, хоча і не відкидають сам факт її проведення." - зазначає Н.Деметер.

За її словами, у ромів залишається єдиний спосіб відстояти свої права - звернутися до міжнародних організацій. "Вже багато років держава вирішує ці проблеми каральними методами, - вважає Н.Деметер, - замість того, аби зайнятися освітою і поліпшенням життя людей. Для цього слід прийняти відповідні закони і створити організацію, яка б займалася ромськими питаннями на державному рівні. Правоохоронні органи повинні зрозуміти, що роми - це національність, а зовсім не кримінальна соціальна група. Ми всі рівні перед законом".

НА РОЗМОВУ З ЧИТАЧАМИ

Полюбляють писати на тему жебрацтва наші автори. Читач уже наперед "запрограмований" на деякі одкровення маститих і не зовсім газетярів.

У суботньому номері "Ужгород" (від 6 квітня ц.р.) свої "замальовки з життя без моралі" запропонувала пані Мирослава Галас. Її шокує, що в Ужгороді так багато жебраків. Зараз вони на кожному кроці та дратують своєю нахабністю. Основна їх маса не калки, чимало осіб працездатного віку. "Жебрацтво у нас, - доходить висновку пані Мирослава, - перетворилося на свого роду бізнес. Видигний".

Читала статтю "Чи завжди варто подавати милостиню?" й пригадувала поїздку у Воловецький ромський табір ірже знання брова: "Наш табір на ці сходи був переселений десь 30 років тому. Ранше ми жили на рівнині, де можна було садити

картоплю, моркву, буряки. Зараз там футбольне поле... Більшість ромів не мають роботи, ходять і

просять серед людей милостиню. Дякуючи Богові, ще є добрі люди, дільяться з нами, хто чим може..."

ПОДАВАТИ ЧИ НІ МИЛОСТИНЮ?

Який тут бізнес?! Побітеся таких слів, пані Мирославо. Дійсно, влада свого часу намагалася "подолати бідність", переселяючи людей, які були на межі виживання, з очей та людських місць. Нам, наприклад, на жаль, теж доводилося бачити "інваліда", який "з роботи" крокував увечері без ципка. Й таке трапляється. Але ж це самотні, погодьмося, випадки. Ті, котрі збирають пляшки чи металобрухт, аби згодом продати їх на хліб для своїх голодних дітей, заслуговують не роздратування, а людського порозуміння.

Чи не час, пані Мирославо, забити тривогу, що ніяк не підніметься з колін поруйновані підприємства, на яких би могли працювати дорослі чоловіки та жінки, приносячи у дім гроші, за які можна купити хліб і до хліба?

Вам, "акулам пера" міської газети, час би іншими очима подивитися на дану проблему. Грішно писати про голодних дітей таке: "Поки малі, їх шкодують і подають - хто більше, хто менше. У дорослий же перспективі таким прямая дорога на криву стежку кримінального світу".

Завершується стаття картинкою із життя безногого рома в інвалідному візку, який грає на акордеоні на пішохідному мості. Так, дійсно, грати надворі за будь-якої пори - це й не кожен здоровий витримає...

Не по собі від деяких прикладів. Давайте, дорогі читачі, порозміркуємо: "Подавати чи ні милостиню?" Запрошуємо до розмови.

Маріанна Бута

РОМ-ПРЕС

Росія, м. Нижній Новгород

Вперше Міжнародний день ромів відзначено і в Нижньому Новгороді. Завдяки підтримці голови відділення регіональної асамблеї народів Росії, директору міського департаменту по зв'язках з громадськістю, конфесійному і міжрегіональному співробітництву Ольги Савіної.

За її словами, у Нижньому Новгороді проживають близько 90 національностей, що входять у 31 національно-культурне об'єднання. У Нижньому Новгороді вже є центри вірменської, єврейської культури, а в найближчий час планують створити і центр ромської культури. У ньому будуть розміщені національні класи, національне видавництво і громадська приймальня, щоб кожен з ромів міг прийти і поділитися своїми проблемами. Скоріше за все, центр ромської культури буде розміщений або в районі "Автозаводу", або на "Бору", оскільки у цих районах проживає переважна частина ромів усієї Нижегородської області.

Радили би ромам звернутися до Ужгородського культурно-просвітнього товариства "Романи Яг", який має чималий досвід у організації видавничої справи, музею, благодійних ідей і т.д.

Росія, м. Екатеринбург

8 квітня в Екатеринбург з Литви повернулася уповноважений з прав людини у Свердловській області Тетяна Мерзлякова. Пані Тетяна входила до делегації російських уповноважених з прав людини, які брали участь у конференції омбудсменів Європи, що завершилась у Вільносі 7 квітня. За словами Т. Мерзлякової, у ході конференції обговорювалися можливості омбудсменів по захисту прав людини.

Як повідомив прес-секретар уповноважений з прав людини Віктор Вахрушев, під час наради несподівано виникла проблема ромів і ставлення до них у суспільстві. З цього приводу слово взяла Т. Мерзлякова. З точки зору уральської захисниці прав людини, в Європі ромин найбільш незахищена категорія населення. Дискримінація представників цієї національності прямо пов'язана з тим, що до ромів, так би мовити, прищипаний ярлик наркоторговців. Між тим ромські брови вже кілька разів висловлювали свою зацікавленість, аби покласти крапку у цій проблемі в Свердловській області.

У перерві наради до Тетяни Мерзлякової несподівано підійшли представники ромської громади. Вони заявили, що чули про ситуацію щодо наркотиків у Свердловській області. На їхню думку, ярлик наркоторговців ромську громаду не прикрашає, тому необхідно зробити все можливе, аби викоринити цю проблему.

Ромські барони висловили намір приїхати на Свердловщину, аби на місці налагодити діалог з уральськими ромами, і спільними зусиллями зайнятися реабілітацією представників ромської громади.

Артур Горбатов захищатиме права ромів

Європейський центр з прав ромів назначив відомого серед волзьких ромів Артура Горбатова куратором по захисту прав ромів у Південному федеральному окрузі. Це перший випадок у Росії, коли ром отримав таке високе призначення.

Він включений до складу комітету в справах національностей і козацтва Волгоградської обласної адміністрації, - назначив співробітник апарату федерального інспектора ПФО в Волгоградській, Астраханській областях і Республіки Калмикії Анатолій Марченко. Горбатов вже побував у Ростові, де зустрічався з керівниками відділу у справах з громадськістю та ЗМІ в ПФО.

Артуру Горбатову 33 роки, навчався у сільгоспакадемії, у 1999р. зареєстрував Асоціацію ромів Нижнього Поволжя та став її головою. У Волгоградській області, за даними Асоціації, 70 тисяч ромів. Прагнучи розвіяти міф, що ромі злодіи, жебраки, наркоторговці, Асоціація поставила перед собою нелегкі завдання попереджувати міжнародну напруженість, зберігати історичну та культурну спадщину своїх предків, створити систему національної ромської освіти, пояснювати законодавство, сприяти максимальній зайнятості ромів і т.д.

Нещодавно Українська академія державного управління при Президенті України (Одеський філіал) видала "Етнічну карту півдня України" (Одеська область) під редакцією директора філіалу А.Якубовського. Досліджуючи толерантність населення Одеси щодо представників різних національностей були отримані такі результати. Критична відмітка в 4,5 бала (найвищий бал - 7) прослідковувалась щодо вихідців із кавказького регіону, в Азії і Африці. Щодо ж інших народностей рівень національної нетерпимості не перевищує критич-

Чи завжди ромське прислів'я: "Який ліс - такі й зайці, яке село - такі й роми" - вірне?

ний. І тільки стосовно ромів, не зважаючи на їхнє давнє проживання у тій же Одесі (пригадаймо поему О.С.Пушкіна "Цыгане"), критичний рівень надзвичайно високий - 7 балів. Спеціалісти вважають, що подібне ставлення рано чи пізно призведе до національного протистояння. У Одесі тільки 3% населення по-

годжуються мати ромів членами своєї сім'ї, 4% - близькими друзями, 7% - сусідами, 3% - колегами по роботі, 22% - жителями України, 26% - гостями України. І 35%, якщо була б їхня воля, нізащо не допустили би ромів в Україну.

Дуже красномовні цифри!

КАСЕТНИЙ СКАНДАЛ В АРДАНОВІ

Останнім часом дивні речі творяться у цьому селі "Романи Яг" уже кілька разів писала про місцеву владу, яка робить, що їй заманеться. Під час останніх виборів там і "мертві душі" голосували (див "Романи Яг" №4 від 10 квітня ц.р.).

Лише той факт, що у різних інстанціях ромам не вірять, коли вони скаржаться на місцеву владу, спричинив і той запис, який, буквально перед виходом цього номера, отримала наша редакція.

Представниця з ромського табору, якій необхідно було отримати довідку, щоб наступного дня зранку віднести у відділ соціального захисту у Іршаву, прочекала добру годину під зачиненими дверима сільради її працівників. Останні гостилися у кафе.

Ті монолози та діалоги, які записані на касету, - переконують у багатстві вульгарної лексики

Багато будинків ромів потребують ремонту...

посадових осіб с.Арданово. Можна лише дивуватися як Михайло Іванович Станинець та секретар сільради Надія Варфоломівна Шанта розмовляють із відвідувачами. Видача довідки, яка займає дві-три хвилини, розтягується на півгодину нецензурну суперечку.

Очевидно, новообраному керівництву Іршавської райдержадміністрації та районної ради час

втрутитися та серйозно зайнятися проблемами ромів. Коли вже в редакцію приносять касети із записом того, що відбувається у кабінеті голови сільради у присутності секретаря (говорилися не лише про довідку про склад сім'ї, а й виділення ромам землі), справи тривожні й можуть загостритися і призвести до міжетнічного конфлікту.

Вл. Інф.

ПРОХАННЯ ПРО ДОПОМОГУ

Прошу Вас допомогти мені. Мій син Василь, 1997 року народження, був невдало прооперований на око. Зараз потрібна повторна операція. Коштів на яку у мене немає. Крім Василя, маю троє дітей, котрі ходять до школи.

Буду Вам вдячний за допомогу.

10 квітня 2002р.,
Я.І.Габокан,
с/мт Міжгір'я,
вул. Промислова, 18.

Історично склалося, що соціалізація ромського населення відбувалася переважно в ромській сім'ї. Ромська громада не вписувалася до суспільної структури, а тому і не виражала, не захищала інтереси своєї громади перед суспільством. Роми тривалий час стояли осторонь громадського життя, перебували на дні суспільства. Сьогодні, в епоху нової суспільно-політичної формації, стрімкого розвитку інформаційних технологій, ринкових реформ, традиційні ремесла та способи існування не здатні забезпечити ромам гідне життя. Потрібно пристосуватися до вимог часу - час вимагає всебічного розвитку особистості, зростання культурного та професійного рівня, належну освіту, а відтак і хорошу роботу. Саме освіта, на нашу думку, - це один із факторів соціального зростання та інтеграції ромів до суспільства. Освіта - це рятівний мостик, що здатний вирішити масу проблем у сфері культури, фахової підготовки, працевлаштування, підвищення життєвого рівня.

Роми можуть і повинні вчитися!

Якщо середня чи середньо-спеціальна освіта ромам доступна, то про вищу здібним дітям залишається тільки мріяти. Згідно із соціологічним дослідженням, проведеним у 1989 році у Закарпатській області вищу освіту серед ромів мають тільки 0,1%.

У Закарпатському Інституті Міжрегіональної Академії Управління Персоналом (ЗІ МАУП) ім. А.Волошина навчається кілька осіб ромської національності. Переважна більшість із них здобуває кваліфікацію правознавців, хоча є і майбутні психологи.

Отже, роми-студенти... Як вони?

На думку багатьох викладачів ЗІ МАУП, це напоруд старанні та здібні студенти, із ними легко і приємно працювати. Жодних проблем із навчанням у них не

виникає. Вони знають, чого хочуть, і цілеспрямовано до того йдуть.

- Сприймаю й ціню людей не за національністю, а за ступенем успішності та наполегливості, - ділься своїми думками Ніна Григорівна Добрушкіна, методист приймальної комісії, - ромські студенти справляють гарне враження. Вони не гірші за інших абітурієнтів, що приходять до нас з різних шкіл, з різним рівнем

як і українці, угорці, німці чи словаки. Вони також уміють вчитися й відпочивати, переживати й радіти, плакати й хотіти... Одне слово, працювати з ними приємно і легко. Особливо запам'яталася мені дуже старанна та вірцева Бругош Альона. Пригадую, з яким ентузіазмом, користуючись нагодою, ця дівчина відвідувала лекції московської професора з соціальної психології А.Малишева, писала в нього контрольні, за-

денти люблять їх, тягнуться до них. І не дивно, адже ці студенти - неординарні особистості. Гадаю керівники ромських організацій, у першу чергу, повинні бути зацікавлені в тому, аби тут, в МАУПі, навчалися ромські діти. Я наполягаю на тому, щоб уповноважені особи знаходили кошти для навчання, особливо в тому випадку, якщо дитина вже вчиться! Адже відраховання, наголошую, - це сильна душевна

якими живе суспільство. Вони молоді, отримують тільки "четвірки" й "п'ятірки". Видно, що це відповідальні та організовані діти. З них будуть люди. Свідченням того є різні конкурси та вікторини, переможами яких часто стають діти ромської національності.

- Софія Юр'євна, будь-ласка, кілька слів про олімпіаду з угорської мови. Хто був її ініціатором та організатором, за яким принципом проводився відбір учасників тощо.

Ромська студентська молодь. Яка вона?

знають. Потрапивши до нового колективу, ці діти не пасуть задніх, не відстають, а навпаки, прагнуть догнати у навчанні сильних студентів, сповна реалізувати свої здібності та навички. У них велике бажання вчитися, пізнавати світ науки. Крім того, ці студенти дуже акуратні, виховані й чисті.

- А чим ромські діти найбільше привертають вашу увагу?

- Широко вражена їхнім неперевершеним прагненням стереотипи загальноприйняті стереотипи, прагненням довести собі і суспільству, що роми, такі ж люди,

хизала курсовою роботою. На жаль, Альона змушена була йти з навчальної дистанції через фінансові труднощі. І це непоодиноким випадком серед ромів-студентів. Широко шодую цих дітей, але допомогти не може. На сьогодні Альону вже поновлено серед студентів.

- Це надзвичайно болюче питання, продовжує тему Ольга Миколаївна Карпуша, заступник директора з виховної роботи, - ці відраховання дуже травмують і ромських дітей, що залишають вуз, і сам колектив. Я бачу, як сту-

травма для студентів, які вже звикли один до одного, мають спільні інтереси та погляди, сформували одне ціле-колектив. Саме тому закликаю ромські організації до тіснішої співпраці.

- Ольго Миколаївно, ви заступник директора з виховної (позакласної) роботи. Кілька слів про ступінь активності ромських студентів у організації?

- Почну напевно із того, що ці діти надзвичайно обдаровані й талановиті. Жоден вечір чи вікторина, КВН чи свято не обходяться без їхньої участі. Роми ніколи не відмовляються від таких заходів, ніколи не є ніякими спостерігачами. Тут вони мають змогу сповна проявити свої здібності й таланти, чарівність та граціозність. Вони завжди беруть участь там, де почувують себе сильнішими. Тому без хвилювання та захоплення не можна дивитися на їхній танок чи слухати чудовий спів. Це величезне видовище. І за це я їм дуже вдячна. Мені надзвичайно легко працювати з цими дітьми. Адже талант є талант, і цим усе сказано.

Із запитаннями про рівень успішності ромських студентів ми звернулися до Софії Юр'євни Янович.

- Варто наголосити, що я ціми студентами дуже задоволена. Їхня успішність, старанність, поведінка руйнують всі догми,

- Організатором олімпіади була навчальна частина ЗІ МАУП ід безпосереднім керівництвом заступника директора з навчальної частини Марти Степанівни Ромах.

Від 28 лютого до 2 березня в Києві проходив II етап I Всеукраїнської студентської олімпіади з угорської мови 2001/02 навчального року. Головою журі був Надзвичайний та Повноважений Посол Угорської Республіки в Україні Ференц Контра. Учасником цього конкурсу міг стати кожен студент, який володіє угорською мовою. Однак, окрім цього, учасник олімпіади повинен мати відповідний інтелектуальний рівень та чудове знання граматики угорської мови (цього вимагали конкурсні завдання та вправи). Переможцями олімпіади стали студенти ЗІ МАУП, серед яких і студентка третього курсу юридичного факультету Йонаш Бріггта (нагороджена дипломом III ступеня). Професорсько-викладацький колектив і я особисто щиро радіємо успіхам цієї студентки.

Ось така вона, ромська студентська молодь! Сьогоднішнім учням та майбутнім ромським абітурієнтам є з кого брати приклад. То ж залишайтеся побажати всім подальших успіхів у навчанні, наснаги та творчих злетів.

Розмовляла Наталія Пінта.

ОФІЦІЙНО

Питання виплат ромам, котрі постраждали від нацистського режиму Німеччини надзвичайно актуальне. За роз'ясненнями ми звернулися до представника МОМ в Україні Ольги Осворт. Пропонуємо читачам її відповідь.

Програма позовів жертв Голокосту (швейцарські банки)

Окружний суд США по Східному округу м. Нью-Йорка визначив Міжнародну організацію з міграції (МОМ) як одну з організацій, що відповідально за впровадження Угоди про врегулювання досягнутої між тими, хто вижив у період Голокосту, та швейцарськими банками. Розрахунковий фонд на 1,25 млрд. доларів США слугуватиме для компенсації внесків, що належали жертвам Голокосту у швейцарських банках, та не були повернені нащадкам, а також на виплати компенсацій колишнім працівникам рабської праці та іншим визначеним жертвам націонал-соціалістичного режиму.

Для того, аби заяву на компенсацію було розглянуто, потенційний заявник мав подати анкету або неофіційну заяву для отримання компенсації в МОМ до 31 грудня 2001 року. На закінчення строку прийому заяв МОМ отримала близько 22000 заяв та поступово розподіляє від 20 до 25 мільйонів доларів США жертвам Голокосту, що належали до таких категорій заявників:

1. Особи, котрі переслідувались

КУДИ ПІДУТЬ 1,25 МІЛЬЯРДА ДОЛАРИВ США?

або були цілком переслідувані тому, що вони були або вважались ромами, Свідками Єгови, гомосексуалістами, фізично та розумово неповноцінними та виконували рабську працю на німецьких компаніях або на нацистській режими (форма рабська праця категорії I).

2. Особи, котрі виконували рабську працю на деяких швейцарських компаніях та їхніх філіях, незалежно від того, чи переслідувались або були цілком нацистських переслідувань (форма рабська праця категорії II).

3. Особи, котрі переслідувались або були цілком переслідувані тому, що вони були або вважались ромами, Свідками Єгови, гомосексуалістами, фізично та розумово неповноцінними та котрим було відмовлено у в'їзді до Швейцарії, або тим, хто був затриманий і з ким жорстоко поводились як з біженцем до Швейцарії в період з 1 січня 1939 по 9 травня 1945 року (категорія біженців).

Спадкоємці представників трьох вищевказаних категорій могли подавати заяви на виплату компенсації лише в тому разі, якщо потерпілий помер після 15 лютого 1999 року. Якщо потерпілий, який заповнив заяву, помер, спадкоємці мають сповістити про це МОМ впродовж 6 місяців від дати смерті.

Гуманітарні та соціальні програми

Згідно з постановою німецького Фонду з 22 мільйони німецьких марок (12,2 мільйона євро) було

виділено на соціальні програми, розраховані на Сінт та Рома, котрі були жертвами нацистської несправедливості відповідно до німецької програми компенсації примусової праці. Згідно з постановою суду Сполучених Штатів Америки, МОМ відповідає у рамках програми позовів жертв Голокосту (швейцарські банки) за забезпечення гуманітарної допомоги колишнім працівникам нацистських переслідувань, які належали або підозрювалися у належності або членів секти Свідків Єгови, фізично або розумово неповноцінних, гомосексуалістів. Угода про врегулювання швейцарських банків виділяє 10 мільйонів американських доларів на вказані гуманітарні програми.

Залежно від специфічних параметрів програми гуманітарна та соціальна допомога може включати харч., медичну та стоматологічну допомогу, допомогу на дому, допомогу в забезпеченні одягом та житлом. За допомогою місцевих офісів, МОМ також здійснюватиме пошук та фінансування проєктів, які здійснюються організаціями-постачальниками послуг, що мають досвід у роботі з такими групами населення. Діяльність, згідно з гуманітарними та соціальними програмами, здійснюватиметься, у першу чергу, в Східній та Центральній Європі, де необхідність такої діяльності є найбільшою.

Зараз МОМ розпочинає першу групу проєктів у Чеській Рес-

публіці, Україні, Румунії, Угорщині. У майбутньому програма буде розширена як географічно, так і в плані діяльності.

Втрата власності

Згідно з німецьким законом про Фонд, Міжнародна організація з міграції несе відповідальність також за розгляд заяв про втрату власності як від євреїв, так і від несевреїв, за винятком заяв на страхування, які розглядалися Міжнародною Комісією з заяв на страхування у період Голокосту. Для того, аби заяву на компенсацію було розглянуто, потенційний заявник мав подати анкету або неофіційну заяву для отримання компенсації в МОМ до 31 грудня 2001 року. На закінчення строку МОМ отримала приблизно 14000 заяв на компенсацію за втрату майна.

Компенсація надається особам, котрі втратили власність за прямої участі німецьких підприємств та не змогли взяти участь у попередніх компенсаційних та реституційних програмах німецького уряду. В першу чергу, компенсації надаються особам, котрі втратили свою власність за часів нацизму внаслідок переслідувань за свою расову приналежність, політичні, релігійні та ідеологічні погляди. Компенсація також надається особам, котрі втратили власність при безпосередній участі німецьких підприємств, але не в результаті нацистських переслідувань.

Для обох груп було виділено 200 мільйонів німецьких марок (102 мільйони євро). Спадкоємці могли подати заяву на компенсацію за завдану шкоду власності жертви націонал-соціалістичкої несправедливості. Релігійні громади та організації, які постраждали від втрати власності, також мали право на подання заяв.

На отримання компенсації не можуть претендувати ті, чий майно було пошкоджене або зруйновано тільки в результаті військових дій (наприклад, пошкодження або зруйнування приватної, ділової або сільськогосподарської власності у результаті бомбардування або інших військових дій, які були здійснені збройними силами у зв'язку з вторгненням або окупацією).

Разом з важливим зміщенням акцентів після закінчення строку подання заяв від інформаційної програми та допомоги заявникам до розгляду заяв та виплати компенсації, МОМ закінчує такі послуги, як гаряча лінія та допомога заявникам в усіх офісах МОМ. Усі потенційні заявники, які звернулися у МОМ до 31 грудня 2001 року, отримали бланки заяв, заповнили їх і подали у відповідні організації. Заявників, котрі вже відіслали заяву, закликаємо бути терплячими та утриматися від запитань щодо стану розгляду їхніх заяв в інтересах усіх заявників.

Привідкриваємо завісу ромського Голокосту в Закарпатті

Другого серпня - День ромського Голокосту, трагічної сторінки історії цього народу

ПРО ПЕСИГОЛОВЦЯ АДОЛЬФА

Оце обсяде малеча та й про- сить:

- Розкажіть, як давно було?
- Ідть он до того потічка, де хижі з антенами... Телевізор кіно покаже. Господар наський (добрий) ром, - раджу.

- Не хочемо. Учителька про- сила, аби найстарша у таборі ром- ка розказала про Голокост...

- Та хіба я усе знаю? Жила та й жила собі в халупі Як у тій казці "Бідний ром та вояк" ("О чором ай о кетана"). Була середньою з п'ятиох дітей, народилася після брата Євгена. Мої матір та бать- ко тягли свого воза по любові - хоч і не вмарили з голоду, але особливого багатства у нас не малоса. Зате сварок судси не чули. Та видно, то є велика правда, пе- редана нам ще з тих давніх часів, коли мешкали в далекій країні, що звалася Індія, - "Мануш джал пал е бахт, бібахт авел пал о мануш". ("Людина йде за щастям, а неща- стя їде за людяноу").

Одного дня все перемилося у Сольві (стара назва Свалява). Знала ще в давнину територія (поселялися тут люди почали по- над 20-30 тисяч років тому) прийняла й ромів. Очевидно, так і було (а ми перечитали гору літе- ратури, бесідували з багатьма істориками, дізналися хіба що таке: роми з'явилися на території Свалявщини після Визвольної війни 1703-1711 років проти Габс- бургів - ред.). Поразка стала роз- правою над мужністю, а село пере- йшло у власність королівської казни, яка пізніше вирішила роз- порядитися ним на свій розсуд: усепереч деяким розумним го- ловам Золява, Солява (давні на-

зві) з 1953 року місто район- ного підпорядкування Свалява.

А того року, за два чи трохи більше до визволення руськими (йдеться про вітська Червоної Армії в жовтні 1944-го) оповідач, старожилець табору Розалії Аміт, яка була гарньою лялечкою-донечкою, котру любили най- старші, перейшло на третій. Сплетена з лози коліска (передавала- ся від перівста до молодших) уже перестала її коліхати, і мати пе- ренесла доно на лежанку біля сво- го ложка, щоб могла всю ніч на- глядати...

Так і не вдалося дізнатися, чи з скасуванням кріпацтва отримали роми бодай якусь децину землі? Щодо місцевих селян, то хоч їм настала деяка полєгша (воля), а все ж бидували.

Послухаємо далі, що оповідає Роза Аміт: "В далекій країні Німеч- чині владу захопив фюрер, якого звали Адольф Гітлер. Захотів він панувати над багатьма держава- ми світу. Ненавидів сей бисуватий ромів. Почав переслідувати спер- шу тих, хто не мав доказів, що вони - громадяни Німеччини, а далі вигидав, мовляв, цигани ма- ють змішану кров і їх треба зни- щувати". Замовкла Роза Аміт, а відтак додала: "Приходили до нас із ромської народної газети "Ро- мано Яг" та й повили нам, ромкам, що отой пєсиголовец Адольф набудував по таких державах, як Мадьярщина (Угорщина), Польша й інших концентраці, де малиса лєч, у яких спалювали ромів. Одна з молодих ромок, котра там пра- цювала (Елізабет Гуттенберг - авт.) у табірній конторі Освенціма - Бже- зьки (Аушвіц - Біркену) свідчила:

із 30 тис ромів, відправлених у Ос- венцім, тільки 3 тисч вижили."

Діти люблять Розу Аміт. Оце, аби зацікавити їх, вона на разі піднялася: "А той роботи ще в мене - непочато. Прийдете по- завтра, то доповім про Голокост та про пєсиголовця Адольфа..."

З Розою Аміт зустрілися наступ- ного дня. Розказала про ромських школярів, котрі цікавилися Голо- костом. А вже нам доповіла про своїх батька й матір, всю родину, які на собі відчули мадярський та німецький терор. "У наш табір-гет- то завозили кілька разів на тиждень зіпсовані продукти. Від їх споживан- ня почалися рані хвороби. Десь за кілька тижнів почався й черевний тиф. Малеча помирала на очах рідних. Не допомагали зілля, ворож- ба, відвари з диких груш, зимиць. Мати, відколи батька, як і інших чоловіків табору, погнали пішо на примусові роботи до Скотарсько- го (на будівництво мосту - ред.), переховувалася від німецьких сол- датів. Одного разу вони схопили її неподалік кухні - збирала картоп- ляне лушпиння - і побігли так, що ледве дісталася хати.

Від важкої праці з деревиною, коли по кілька годин доводило- ся перебувати у холодній воді, батько надірвався. Додому по- вернувся хворим, його руки і ноги були з ранами. Через місяць по- мер. Мати залишилася одна, без будь-яких засобів для існування.

З дитинства запам'ятався мені нещасний плач у хаті, люди, свєчка, запалена коло Еізюшка..."

Процалися з Розою Аміт із про- тою у серці: "Поницили він, фюрер, много народу, та й не лише ромсь- кого. Господь почув наш молитви й наслав на нього покару. Так, ма- ма нам, дітям, оповідала. Вона по- мерла зовсім недовго..."

Складено із розповіді Розі Аміт, 1940 року народження, м. Свалява

ХОЧ БУЛИ МАЛИМИ, АЛЕ ВІДЧУЛИ НА СОБІ НАЦИСТСЬКІ ЗНУЩАННЯ

...Мене з батьком на нашому возі (та ще 58 чоловік із підвода- ми) відправили на роботу в ліси у районі Перечина. Взяти з собою ські-такі речі на випадок хололів та продукти. Особливо й не було чого брати - восени 1943 року захазяйнували в таборі німецькі та мадярські вояки. Все що було надбано роками та важкою пра- цюю - забрали. У нас двоє коней і дві свині, всіх курей. Аби роми

не перешкоджали такому погра- бунку, то всіх мешканців збрали в центрі табору.

Можна б довго розповідати про наше життя-буття в хащах Перечинського району. Та обме- жуся кількома рядками. Працю- вали обидва до весни. Жили у тимчасових бараках. На роботу, хто запізнився, гнали, немов худ- добу - прикладами. Могли й за- стрелити. Батько важко уже пе-

ресувався, але його змушували вставати й йти на працю... Додо- му повернувся один на нашому возі. Чи й розказати простими словами, як там оплакували бать- ка? А недовзі мені знову було наказано разом із дядьком Гор- ватом Шандором звозити із усієї околиці мертвих і хоронити їх у великих ямах. Наш віз щоденно долав по 10-20 кілометрів зви- чайним маршрутом: Ратовці - Есень - Сюрте. І так до осені 1944-го...

Тібор Шандорович Горват, 1932 року народження, с.Струмківка

Указ на облаву циган в комітеті Зала 1943 рік

Віце-губернатор комітату Зала
№ 19563 1943 рік

Зміст: Охорона громадської безпеки і облава циган

ПОСТАНОВА

На основі указу № 257000 від 1928 року угорського королівства Внутрішніх Справ, на території комітату Зала охорону громадської безпеки і облаву циган вимагаю владштувати так:

У районах Нижнелендоу, Ленці, Нової, Зологерсегі, в тому числі Велотічці, які підлягають вашій відомчій території повтвого розпо- рядження, почати облаву циган о 7 годині ранку 27 травня 1943 року.

На територіях районів Чакторної, Летенеї, Нодьконішо і Перло- ки розпочати о 7 годині ранку, 28 травня 1943 року.

На територіях районів Балатонфюреді, Кестрелі, Шемечі, Топол- цої, Золосентгроті, Почої розпочати облаву вранці о 7 годині, 27 травня 1943 року.

Дану постанову і необхідні розпорядження доводимо до відома командуючим угорської королівської жандармерії, керівникам угорських королівських поліцейських управлінь, комітатів Нодьконіш, Зологерсег, мерам і губернаторам цих міст віддаю 9-ту Легку Ди- візію, комендатуру допризовників міста Нодьконішо для підтримки облави, а також повідомимо про це віце-губернаторів міст Вш, Вєтприм, Шомодь.

Закликаємо декілька районних повітових в день облави залиша- тися на своїх робочих місцях до 20.00 години вечора для прийому доставлених осіб. (Обідню перерву дотримати для службовців).

Головні повітові повинні зв'язатися з командуючими районних організацій допризовників, аби на основі цього Указу 9-ту Легку дивізію допризовників підняти тривогою, що визначена старшим контингентом допризовників і підтримати жандармські гарнізони. Зологерсег, 18 травня 1943 року Віце-губернатор

ЯКИМОСЬ ЧУДЕРНАЦЬКИМ СНОМ ПЕРЕЖИТЕ...

Матільда Бажань з села Ко- сьон на Берегівщині. Затаму- ши сльози, розповідала:

- Я народилася в с.Холмок, що неподалік Ужгорода. Коли при- шли німці, то наш табір був пе- ретворений на гетто. Мала тоді 18 років. Очікувала на першу дити- ну. Чоловик почав хвилювати- ся, бо угорські жандарми ниш- порили по табору. Записували молодих ромів у якісь книги. Вночі забрали чоловіка. Поверну- вав додому аж 1947-го. Розказу- вав про жахи, які пережив, по- бував в німецькій неволі...

У березні 1944-го народила сина-перівістка. Деякі озлоблені жінки кричали за мною, мовляв, "кіндер" мій від німця. Яюсь пе- рестрїла група жандармів і німецьких солдатів. Почали гово- рити, що я жидівка і треба мене "пук, пук". Пояснила, що я ром- ка, однак побіили до синця. Руки були в крові, якими притискала до грудей запелененого сина...

Брата німці відправили у ва- гоні-товарняку на примусові ро- боти. Досі не маємо звістки, де загубилися його сліди...

Якимось чудернацьким сном видається пережите-пе- реболене Іляні Олгач із села Верхні Ремета цього ж району.

Її, вагітну, разом з іншими ро- мами спершу німецькі солдати

пішки погнали до станції, а потім загнали у вагоні для худоби і повезли кудись на Схід. "Опам'я- талася, - ділиться, - у якомусь підземеллі - вагони відчепили й потрібно було чекати нового на- казу. На чужині народила дити- ну". Одного разу пережила справжній кошмар - бомбили місцевість, де був і їхній табір. Залізні ворота від сильних вибухів відчинилися навстіж. У цей прохід на волю кинулася й вона... Донині не розумію, як подолала сотні кіло- метрів. Ноги ніби самі несли її з донькою на руках. Ночувала в ко- пилцях сина. Вночі стукала у шибки вікон ближніх хат. Добрі люди ділилися скляною молоком та су- харем... По дорозі зустрічалися такі ж, як і вона в'язні, одні ледве пе- ресувалися, інших вели під руки... Так і дісталася б, напевно, батьки- вської хати, якби не трапився на шляху німець. То він, звір, вдарив її по очах. Спотикнулася, випу- стивши дитину з рук, а дужий чобіт фріца наступив донечці на груди... Думала аж далі не житиме...

Живе Іляна... Напрочуд важко сьогодні живе у ромському та- борі Інвалід другої групи. Чоловик давно помер. Доглядає за маті- р'ю донька Розалія Олгач.

Час фашистського терору - це здійснення каральної політики, що була розпочата приходом Гітлера до влади в Німеччині.

СПІВЧУВАЄМО, СУЗУЄМО

Передчасно, після важкої хвороби, на 53 році життя померла дружина нашого колеги-журналіста - Терезія Йосипівна Пап.

Редакція газети "Романи Яг" висловлює щирозсердне співчуття Берталону Адальбертовичу Горвату, рідним, дітям - Анжелі, Дюнді, Івану, Золтану - з приводу смерті дружини і мами.

18 квітня - День пам'ятників історії та культури

РОМИ ВЧОРА І СЬОГОДНІ

Біля джерел
ромської мови

У 1760 році одна віденська газета опублікувала статтю, у якій йшлося про колишнього лейденського студента Іштвана Вайя. Цей майбутній священик, писала газета, був близько найомий з молодим малабарцем (Малабар - область на півдні Індії) і відкрив, що мова його приятеля мала ба-

Початок міграції ромів

Спробуємо відповісти на запитання: коли почалася міграція ромів. Однією з перших дат, якою можна оперувати сьогодні, - середина V століття н.е. Тоді відбулася подія, описана великим Філодосом у поемі "Шахнаме". Нагадаємо рядки з глави "Біхам закликає лурі з Гіндустану". Піддани шаха Біхрама направили правителю послан-

Роздроблена в братовбивчих війнах середньовіччя Індія стала сприятливим об'єктом для набігів сусідніх народів. У вогні пожарищ рятуючись від переслідувань, предки ромів шукали порятунку. І вже тоді, відірвані від осілого способу життя, з огляду на кастові закони, вони звикли до кочовим життям.

Індія не могла залишитися тією землею, де роми могли жити за рахунок свого основного способу життя.

Дорогами світу

Кілька слів, як роми пройшлися по світу. У 1322 році два ченці-францисканці Симон Симоунус і Хуго Освнений знайшли на острові Крит людей, схожих на нинішніх ромів. Вони дотримувалися обрядів грецької православної церкви, але жили, подібно до арабів, у чорних наметах або печерах. У самій Греції ромів ототожнювали з грецькими музикантами, фокусниками і вшунями, котрих називали "отинганос". Ось звідки в європейській мові прийшла назва - цигани.

З Індії предки ромів рушили на Захід, і територію нинішнього Ірану і Афганістану їм було, зрозуміло, не минути. Звідси у словнику ромів багато слів з персидської й інших місцевих мов. Так, звідси вердан - це візок, віз, бахт - щасття, вдача. З вірменської мови роми запозичили такі слова, як зор - сила, бов - пні і саме, здавалося б, ромське - кінч, звучить, як і у вірменській мові - грат.

Залишивши землі давньої Персії, ромські табори розділилися. Одні - продовжили шлях на захід, інші рушили в північно-західному напрямку і через Закавказзя дійшли аж до Британських островів. Третя гілка ромів пройшла через Північну Африку до Єгипта Габралтару, а основна частина добралася до Візантії.

У Візантійській імперії, куди входила і Греція, роми прожили дуже довго, про що говорять безліч слів, засвоєних ними на цих землях.

Саме в Греції, познайомившись з християнськими прочитаннями, що ходили на поклоніння в Єрусалим, роми зрозуміли, що ця категорія людей користується певними привілеями. Ось тоді і поширився міф про те, що роми вихідці з Єгипту.

На початку XV століття великі групи ромів потрапляють в Угорщину, деякі залишаються тут, а інші добираються до німецьких земель, де імператор Сигзмунд видає охоронну грамоту, спираючись на версію ромів, що вони свого часу були язичниками, потім прийняли християнство, і в ім'я спокоти своїх гріхів засуджені на вічне мандрування по землі.

Потім ромські табори могутнім потоком рушили на південно-російські землі, проникаючи туди з придніаульських областей. Здається, це були віткі з розореної турками Візантії.

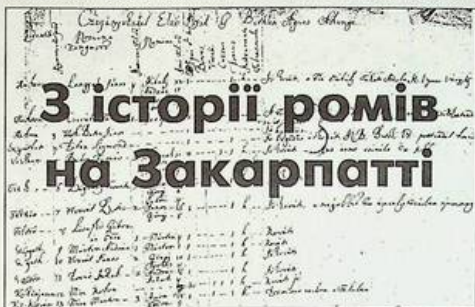
(Продовження
в наступному номері)

З мережі Internet
підготувала
М. Цегледова

Гортаючи поховані сторінки старих газет та книг, заперозені аркуші архівних документів, науковець часто-густо зустрічає масу найрізноманітніших історичних даних. Часом серед них трапляються і рідкісні за змістом матеріали, які, однак, є цікавою знахідкою не тільки для вузького кола спеціалістів, але й для широкого загалу. Нещодавно, під час перегляду неопублікованих архівних матеріалів Закарпатського краєзнавчого музею, подібний документ потрапив до рук автора цих рядків. Це перепис ромського населення у Марамороських володіннях (нині території Закарпатської області України і

я жорсткі закони (передусім у Франції та Англії). Останнє велике знищення знашли ромів під час Другої світової війни, коли у газетних камерах фашистських концтаборів загинули близько 50 тисяч осіб ромської національності. В Угорщині, за часи правління Марі Терези і Йосипа II, робилися спроби, аби ромів вели осілий спосіб життя. Саме тоді (1776 р.) угорський вчений Іштван Вайя, довав, що мова ромів має північноіндійське походження.

На Закарпатті ромів з'являються десь XV ст. Проте найбільше письмових повідомлень про них маємо з XVII ст. Так, на території Бе-

Марамороського повіту (Румунія) Агнеси Бетлен Судячи з водяних знаків на папері, документ може бути датований XVII ст. Рукопис написаний угорською мовою і складається з одного листка великого формату. У документі перераховано 17 населених пунктів, де проживали ромів. Подастся чіткий перелік главів ромських родин (21), неонатих ромів (17), а також вказано рід занять, майно, діти (тільки хлопчики, бо тоді дівчаток не рахували й не фіксували). З манускрипта видно, що в Хусті, Ізі, Тячеві та Вишкові проживали в середньому по 2-4 ромських сім'ї, в Углі - тільки одна. Така ж картина спостерігається і в населених пунктах румунської частини Марамороща: Мараморощігеті, Салінци, Йоді та ін.

У документі подані прізвища та імена 72 ромів (чоловіків та хлопчиків), з них тільки 16 родин мали власну хату, а власний реманент - 22. Найбільше хлопчиків - 6, було у родині Лукача Орвана в Ботні (Румунія), інші мали 2-4 синів, у окремих родинах не було жодного хлопчика. Найчастіше серед імен у документі зустрічається Янош (12 разів), Мартон (7 разів), Держе та Андраш (6 разів). Переважає більшість ромів (17) займалися ковальською справою. Деякі з них носили титул "добрий коваль". Троє ромів займалися обробкою металу. Очевидно, йдеться про бляхарів. Інші ж ромів працювали найманими робітниками, дві особи з якихось причин були далеко від дому. Також документ згадує про найпоширенішу професію ромів-музикантів. У Хусті й Мараморощі проживали "добрі гусліри": Мішка Черіє, Янош Боташ, Жігмонд Папер. Зрозуміло, вищезгаданий документ не дає повної упевненості про ромів сьогоденного Закарпаття, але дозволяє запознати ті прогалини в історії цієї цікавої та своєрідної народності.

Роми належать до групи народів північноіндійського походження. Покидали вони свою далекую і тасмичну Батьківщину протягом V-X ст.ст. нашої ери. Тривалий час проживали на території Іраку та Туреччини. У Європу потрапили під час турецької експансії на Балкани. У XV ст. історичні джерела фіксують їх в Центральній і Західній Європі. Перші відомості про ромів на території Угорського королівства, до складу якого протягом століть входило і Закарпаття, належать до 1416 року. Спочатку їх приймали прихильно, але з кінця XV ст. щодо них приймали-

резького комітату (нинішні Воловецький, Свалявський, Іршавський, Мукачівський і Берегівський райони), ромів згадують урбаріальні описи родини Бетлен (поч. XVIII ст.). Основні їхні заняття - ковальська справа, виготовлення саману, торгівля кіньми й, особливо, музика. Роми здавна ставилися як дуже вмілі гусліри, скрипалі. Неодноразово за музику пани їх нагороджували. Так, транзілванський воевода Габор Петлен на початку XVII ст. подарував "Дердю Ціганс - Гегедюшу з правом спадку по чоловічій лінії значний маєток, яким він і його нащадки ще довго користувалися".

Відомий закарпатський історик Т.Логоцький у своїй "Монографії Березького комітату" теж наголошує на основі джерел, що в минулому кращими музикантами були саме роми. У 1649 р. в часи Жужани Лоранті в Мукачівському замку теж були роми-музиканти. Пізніше, у 1682 р., інша власниця замку, знаменита Ілона Зрін, теж мала у своїх володіннях ромів-музикантів. У послідовному ансамблі її другого чоловіка Іпери Текелі в 1685 р. було: 13 - трубачів, 6 - сопіларів, 5 - гуслірів, 1 - дудак, 2 - барабанники, які, отримували платню. Наприклад, роми - гусліри отримували 40 форинтів, 2 булки хліба і дві літри вина.

Організований музичний ансамбль тримали при мукачівському і угорському замках їхні власники, князь Ференц Ракоці II та граф Міклош Берчені. Достеменно відомо, що під час визвольної війни угорського народу проти австрійців у 1703-1711 рр. деякі війська кураць грає і ромський музикант Палла Ціганс. У 1691 р. під час опису міста Ужгорода серед десяти найперших його вулиць згадується і Ціганська вулиця (нині вул. А. Бачинського), в якій якої розташовувався перший табір ромів. У 1927 р. тут була збудована перша в Європі ромська школа з чеською мовою навчання.

Сьогодні на Закарпатті ромів становлять четверту за чисельністю після українців, угорців і росіян етнічну групу населення. Однак їхнє минуле, культура й мова доніччя залишилися вивченими недостатньо, а тому кожна нова сторінка, яка торкається історії ромів, сприятиме глибшому і кращому їх знанню.

Ілона Кобаль, старший науковий працівник відділу історії Закарпатського краєзнавчого музею.

Роми з групи келдерарів. 1865 р. (Ілюстрація з книги Jerzy Ficowski "Gygane w Polsce")

гато спільного з ромською. Допоміг випадковий збіг: Іштван Вайя знав мову ромів (тоді на території Австро-Угорщини, частини колишнього Священної Римської імперії, їх проживало чимало). Ця, здавалося б, рядова подія і послужила початком наукового вивчення історії ромів, бо загаданий номер газети потрапив у руки німецького дослідника Генріха Грельмана. Прочитавши повідомлення, Грельман припустив, що описаний малабарець міг бути сином браміна, мовою яких був санскрит (літературно оброблений різновид давньоіндійської мови індоєвропейської мовної групи, що має тисячолітню історію). І вчений вирішив співставити дві мови. А зробивши це, він побачив різкий збіг циганської і санскритської мов, а з новоіндійських - із мовою хінді. Саме Грельман висунув гіпотезу про індійське походження ромської мови. Його праця на цю тему була видана у Росії вже в 1874 році. Інший німецький учений, один з основоположників наукової етимології Фрідріх Потт, у своїй фундаментальній праці "Цигани в Європі й Азії" (1844 рік), довав, що батьківщиною ромів є Індія, а ромська мова - одна з новоіндійських мов. Що роми активно сприймали елементи мов усіх народів, де вони кочували. Перед Поттом стояло важке завдання: в освітній Європі того часу існувало тверде переконання, начебто ромська мова - це аргі злочинного світу. У це вірили усі, навіть серед академічних кіл.

на, скаржачись на те, яким безрадним життям вони живуть. І ось: "Потімша шаха послання і сув'язь. Відправив коня швидкохідного в путь.

До Шенгола гінци він свого відрядив:

О, цар-ратівник, - у листі говорив.

Різної статі сто сотень лурі Музичним хистом нам відібра..."

Цікаво, що тут йдеться про лурі, так тоді називали ромів у Середній Азії. Звичайно, можна ставитися скептично до інформації, узяті з такого давнього художнього твору. Але те саме описує вже в X столітті історик Хамза з Ісфагану. Тільки тут вже йдеться про 12 тисяч музикантів, котрих називали зоттами (одна з місцевих назв ромів). Природно, історик X століття міг запозичити цей сюжет у поета, що жив на 500 років раніше. Скоріше за все, ця легенда була досить популярна серед народу. Але якщо вже довіряти давнім записам, то головне, що викликає сумнів у обох "інформацій", - число надісланих Шенголом, дрібного індійського князя, музикантів: десять, а то і дванадцять тисяч чоловік, нехай разом із членами їхніх родин.

Відомо, що в Індії існувала каста "дром", членами якої були професійні танцюристи і музиканти. "Дроми" в індійському суспільстві належали до найнижчих щаблів індійських кастових сходів. Ця версія є найбільш прийнятною. Пік міграції ромів з Індії припав на X-XI ст. н.е., час, коли вони масово залишали свою давню прабатьківщину.

Опре, рома!

Мелодія пісні "Джедем, джедем" стала відомою в Європі та за її межами наприкінці 60-х років ХХ ст., завдяки фільму сербсько-кінорежисера Олександра Петровича "Збирачі пір'я" (інша назва "Я зустрів і щасливих ромів"). Проте ця пісня була широко відомою серед ромів Сербії та Болгарії вже у 20-х роках ХХ століття.

8-12 квітня 1971 року в Лондоні відбулося засідання першого Конгресу Міжнародної Ромської Унії. Під час цього конгресу відомий югославський ромський музикант Ярکو Йованович і словацький ром д-р Ян Цибуля підготували новий текст пісні "Джедем, джедем". Ярکو Йованович по суті зробив літературну обробку тексту, створеного невідомим ромом.

"Джедем, джедем" - це пісня, яку співали жертви нацистського терору на шляху до таборів смерті. "Джедем, джедем" - гімн, який зв'язував різні мовні групи ромів різних країн протягом їхніх вічних пошуків притулку в мандражі по всій Європі.

"Джедем, джедем" - співали роми під час походу через Західну Німеччину, щоб примусити людей подумати про долю та історію ромів, протестуючи проти вигнання, вимагаючи право на життя. Гімн "Опре, рома!" документує прагнення ромів на основні права людини. Це вимога на право жити там, де вони цього хочуть, вимога виконувати рекомендації Європарламенту щодо захисту культури та мови ромів у Європі.

КНИЖКОВА ПОЛИЧКА

Нещодавно вперше в Україні і в країнах СНД Закарпатською Асоціацією ромських громадських організацій "Скріпе" ("Єдність") видано "Українсько-ромський розмовник". Фінансову підтримку здійснено Карпатським фондом в особі директора Ігоря Ілька. Широкому читачському загалу пропонується розмовник, який включає в себе відомості про історію походження ромів, уроки по вивченню мови та ромські приказки. Навчальне видання авторів А.Е.Адама та Є.М.Навроцької адресується всім тим, хто цікавиться питаннями мовознавства, або виявить бажання вивчити ромську мову.

Вл. інф.

Джедем, джедем дунтоне дромєнца
Маладілем бахтає ромєнца.
А ромале! катар тумєн авєн
Е цєргєнца бокале чавєнца?

Сас ві ман барі фамілія,
Мундардяс ла е калі легія.
Саворєн чєндяс ві ромєн ві роміян
Машкар лєндє ві цїкє чаворєн.

Путєр Дєвля трє калє вудара
Тє шай дїкєв міїра фамілія.
Палєм мє джєв дунтоне дромєнца
Тє кай нєірав бахтає ромєнца.

Опре рома, сі бахт аканак
Авєн маңца са лумакє рома.
О калє муй ай калє якє
Камава лєн сар е калє дракєа.

Романе чачіне

Ромські приказки

Де дума, ай ле вастєн на де воя.
Дай волю словам,
але руки не розпус-
кай.
Тє єкє чає ромнякє
камєс тє лєс, на дїкє
прє лаїкє дай.
Якщє хочєш дївчїну
взятї за дружїну, не
дївїсь на її матїр.
Тє камєс пїра ром-
ня, кам ві лака да.

Якщє любїш своєю дружїну, любї і її маму.
О гратє ла грасня на мударєл.
Кїнь кобілу не вбїє.
Кай дуй жєїнє пашльон, хгтє арагєадьол пє
ві о трїто.

Дє двєс лєжєть, там народжуєтьєя трєтїй.
Кон кєс лєл пєскє ромєс, кодолєса ві траїл
(дживєл).

Хтє когє собї вїзьмє в чоловікї, з тїм і жївє.
Є ромні, савї камєл пєскє ромєс, са палє лєстє
пїрєл.

Дружїна, яка любїть свогє чоловікє, завждї
за нїм ходїть.

О мурш шай інкрєл шєлє пїрамнян, ромні фєрї
єкє сі лєс.

Чоловік мєжє матї стє коханок, а дружїну
тїлькї однє.

РОМАНИ ЯГ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідчення серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія Навроцька**
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг".
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м. Ужгород, вул. Тельманна, 1/48а, телефакс (03122) 61-58-05, E-mail: romyag@tn.uz.ua http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській місійній друкарні, вул. Руська, 13. Умови друк. арж. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 852

"Ромська красуня - 2002"

Розалія, 19 років
м. Сваліява

Редакція газети "Романі Яг" й надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.

АНЕКДОТИ

Анекдоти з лікарської практики
Анекдоти анда дукєадї практикєса

Ромка середніх років і її красуня-донька приходять до лікаря.
- Роздїгаїсь, - звертається до дївчїни.
- Вїбачтє, - кажє ромка, - але хворя я, а не дочка!
- Так? Покажїть язик!

Ромні андє машкаруне берша ай лаїкє шукєр чгаїорї авїлє ко дукєадо.
- Сюдє тут тєйлє, - пгєнєл лє чгаї-оракє.
- Іртїсарєн, - пгєнєл є ромні, - мє сом насвалї, ай на мїрї чгаїорї!
- Кадє? Сївав пїрї чгїбї!

У своїй практицї я тїлькї однє раз зробїв помїлку.
- Яку?

Людмила, 21 рік
м. Харків

Самий запомінаючий момент в моєй життї, когдє я вступїла в общєствєннєю організацію "Фонд Ловарї" и бїла гостєм на Мєждунєроднєм фестивалє в Москвє. Я очєнє горжусь, що наш народ дарїт радость людям.

Оксана, 16 років
м. Харків

Самий інтерєсний момент в моєй життї, когдє виступєла на сцєнє оперногє театра. Етїм показуєваю культуру нашєго народа и своїмї виступлєнїямї дарю радость и щєстє людям и етїм горжусь, що я дочкє цїганськєго народа.

Для участї у конкурсі слїд податї своє фєто. Необхїдно також вказатї вїк, мїсцє прожїваннєя.

- Вїлїкуєвав мїльонєра за двє вїзитї, бо не знав, що вїн мїльонєр.

Андє мїрї практикє мє фєрї єкєвєр кєрдьом пєа.
- Савї?
- Састярдєм аврї лє мїльонєрєс тє ла дуй вїзитї, мє на джанльом кє вєв мїльонєрє.

Головний лїкар запїтєє молодогє лїкарєя:
- Ваш першїй пєцїєнт, колєгє, вїздєровїв, чїм вї так засмучєнї?
- Бачїтє, профєсорє, я нїкє не мєжє зрозумїтї, як вїн вїздєровїв?

Майбарє дукєадо пугчєл кгатарє тєрно дукєадо:
- Тумарє англунє пєцїєнтє, колєгє, аврї састїлєс, сєстєр тутє касавї брїгє (жалєя)?
- Дїкє, профєсорє, мє чїсар наштїк ахалєвав (гєтєрав), сєр вєв аврї састїлєс?

Ромська кухня

Гастрономїчна мандрївка навколє свїту
ЧАСНИКОВО-СИРНИЙ ПАШТЕТ (ФРАНЦІЯ)

Складнїкї:
250 гр. м'якогє сїру
2 ложкї олїї
1 стакєн кїп'ячєного, охолєждєного молєка
6 зубчїкїв часнїку
сїль за смаком
зелєнь
волєськї горїхї
Спєсїб прїготєвуваннєя:

З сїру та молєка зробїмо однєрїднїй крем, додємо часнїк, розтїрнїй з сїлєм, подрїбнєну зелєнь і горїхї. Паштєтом мєжємо наповнєватї картоплє, помїдорї, пєрєць, алє найкращє вїн смакує до грїнок.